

Соціокультурний аспект психології сприйняття часу

Катерина Савенко

магістрантка ННІ психології,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна

Ганна Абаніна

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,

ORCID: 0000-0003-4064-724X

Соціокультурний простір має першорядне значення для становлення людини як суб'єкта суспільних відносин. Часовий порядок подій індивідуального життя задається нормами соціальної групи, ставлення до життя детермінується культурними традиціями. І якщо персональні цінності є джерелом мотивів і поведінки, то культурні цінності формують картину світу, що визначає принципи побудови «ідеального життя», «правильної системи відносин» і організації часу, на які орієнтується кожний член суспільства. Соціокультурна ситуація, яка суттєво впливає на особливості сприйняття та ставлення до часу життя, стає основою для формування суб'єктивного психологічного часу особистості, що визначає особливості сприйняття та ставлення до подій минулого та планів майбутнього.

Теоретичним обґрунтуванням проблеми психологічного часу особистості є роботи Л. Виготського, С. Рубінштейна, Б. Ананьєва, Г. Абананої, Є. Головахи, А. Кроніка та ін. Досліджуючи психологічний час особистості в культурно-історичному та соціально-біографічному масштабі, дослідники спираються на принципи детермінізму, розвитку єдності свідомості та діяльності.

Учені зазначають, що при дослідженні особливості залежності сприйняття часу від організації соціальних відносин у конкретній культурі, потрібно враховувати, що періоди та ритми культурних подій, сприйняття історичного часу, визначають ціннісне значення того, що відбувається з людьми та формують картину світогляду суб'єкта [2; 4]. Отже, когнітивна модель часу, яка задає основи його сприйняття на різних етапах історичного розвитку, має свою специфіку, що відображає особливості культури та світогляду епохи, домінуючи цінності та уявлення про якість життя людей.

Мета статті-аналіз особливостей концептуалізації та категоризації часу в різних соціокультурних традиціях.

Первісна культура характеризується архаїчним сприйняттям часу. Переживання відрізняються ритмічністю. Ставлення до часу формується з опорою на індивідуальний чуттєвий досвід, в якому локальні проміжки часу наповнені ритуалами та сезонними роботами. У такій організації життя чітких кордонів минулого-теперішнього-майбутнього не існує [5].

Стародавній світ. У античності закладаються основи субстанційних та реляційних концепцій часу. При цьому картина світу зберігає свою статичність і незмінність. У такому сприйнятті час немає цінності. Час-це

події, що надсилаються долею. Всі просторово-часові моделі центровані на теперішньому [6].

Категорія часу в середньовічному суспільстві. Ускладнення суспільного життя призвело до домінування «родового часу» та стало вимагати більш точної фіксації подій життя, тобто, фіксації часу. Концептуальне сприйняття «часу як можливості» характерне для мислення цієї епохи. Час орієнтує на майбутнє, історичну перспективу [7; 8].

Категорія часу в епоху Відродження. Розвиток міст та державних устроїв призводить до висунання на перший план людини, в якій перетинаються і вічність і час. Людина середньовіччя знаходиться всередині часу та разом з ним рухається назустріч вічності. Концептуально час сприймається як рух. Завдяки особливостям сприйняття часу людиною Ренесансу, мистецтво цього періоду долає час, зберігає теперішнє для вічності. Епоха відродження-це час теперішнього, що створює вічні цінності [3; 10].

Категорія часу Новий час. У цю епоху відбувається революційний переворот у сприйнятті та переживанні часу. Категорія «абстрактного часу» стає організуючим початком у діяльності людей. На годинниках з'являються хвилинні та секундні стрілки. З'являється власний урбаністичний ритм життя. Час означає реальну послідовність подій. Цінність утилітарного часу вимірюється грошима та закладає основи економіки нового часу, визначає його вартість та робить питання керування часом компонентом культури [9].

Категорія часу в наш час (в епоху постмодерну). Сучасне суспільство відрізняється станом інновацій, модернізацій та реорганізацій. Людина, як суб'єкт, стає творцем, який може створити себе сам. Виникає розуміння і поняття «часових монополій», що виробляють та захищають цінності, які мають локальне значення. У такому сприйнятті світу особливе значення набувають екзистенційні цінності, що виникають як результат внутрішнього діалогу людини та пов'язаного з ним розуміння смислу. Життєвий світ як простір смислу конструюється людиною. Категорія часу стає багатомірною, дискретною. Концептуалізація часу як ресурсу в суспільстві інноваційних перетворень призводить до сприйняття часу як відносного, зникаючого, але в силу цих же обставин, воно суб'єктивно сприймається як відтворюване [1; 2; 3].

Отже, концепція психологічного часу особистості є відображенням особливостей соціально-економічних відносин, домінуючих в культурі. Вона включає в себе образ світу та модель індивідуального часу, що пов'язує цінності минулого, теперішнього та можливого майбутнього.

На кожному етапі культурно-історичного розвитку може бути виокремлена домінуюча концептуальна модель психологічного часу особистості, що передбачає знання про властивості часу, особливості смислового сприйняття частково усвідомленого переживання часової орієнтації.

Ключові слова: сприйняття часу.

Список використаних джерел

1. Аверинцев С. С. *Собрание сочинений*. София : Логос, 2018. 912 с.
2. Болотова А. А. *Психология организации времени*. М. : Аспект Пресс, 2017. 254 с.
3. Вельцель К., Иглхарт Р. *Распутывание связей между культурой и институтами на примере эмансипации человечества*. Журнал социологии и социальной антропологии. 2012. Т. 15. С. 12- 43.
4. Гайденко П. П. *Время. Длительность. Вечность*. М. : Прогресс. Традиция, 2016.
5. Леви-Строс К. *Первобытное мышление*. М. : Республика, 1999. 345с.
6. Лосев А. Ф. *История античной эстетики*. М. : Фолио; АСТ, 2011. 456с.
7. Пыжикова Ж. В. *Переживание времени как фактор структурирования планов субъектами экономической деятельности*. Вестник СМГУ, 2012. № 1. С. 57–65.
8. Цуканов Б. И. *Время в психике человека*. Одесса: АстроПринт, 2000. 218 с.
9. Элиаде М. *История веры и религиозных идей. От каменного века до элевсинских мистерий*. М. : Академический Проект, 2014. 432 с.
10. Inglehart R. *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton, 1990.